

LEYLA HANIM DİVANI'NDA TASAVVUFİ BİR UNSUR OLARAK DERGÂH

Betül BOZOĞLU¹

ÖZET

İkinci Mahmut Han dönemi (XIX. yüzyıl) divan şairlerinden Leyla Hanım, divan sahibi az sayıda kadın şairlerimizden biridir. Devrinin kıymetli şairleri arasında sayılmaktadır. Şiir hayatın bütün yönlerinin aktarımına imkân sunmaktadır. Bunlardan biri de dini tasavvufi düşüncenin aktarımıdır. Dini-tasavvufi düşüncenin şiire yansımalarının örneklerini kendisi de Mevlevi bir şair olan Leyla Hanım'ın divanında yer yer görmek mümkündür.

Bu çalışmada divanda yer alan tasavvufi unsurlardan biri olan dergâhı ele alınmaya çalışıldı. Amaç dergâh unsurunun divandaki farklı kullanımlarını ve tasavvufi düşüncenin kendine şiirde nasıl yer bulduğunu anlamaya çalışmaktır. Çalışmamızda Profesör Doktor Mehmet Arslan'ın Leyla Hanım Divanı adlı eser temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Leyla Hanım, Divan, Tasavvuf, Dergâh

DERGÂH AS A SUFISTIC COMPONENT IN LEYLA HANIM'S DIVAN

ABSTRACT

Leyla Hanım is one of the Ottoman poets of the Second Mahmut Khan era (in the nineteenth century) and as the few female poets who have a divan. She is regarded as one of the precious poets of her time. Poetry acquiesces the transmission of all aspects of life. One of them is the transmission of religious sufistic thought. A few examples of the contemplations of religious-sufistic thought on poetry genre can be observed in Leyla Hanım's Divan other than that who is also known for her Mevlevi identity as a poet.

In this study, we proposed to examine the dergâh (dervish convent) which is one of the sufistic elements in the divan. Our basic aim is to understand the different usages of the *dergâh* element on the *divan* and how the sufistic thought finds its place in poetry. In our study, we used Professor Mehmet Arslan's work named *Divan's of Leyla Hanım* as the main source.

Key Words: Leyla Hanım, Divan, Sufism, Dergâh (Dervish Convent)

GİRİŞ

Leyla Hanım XIX. yüzyılda yaşamış divan şairlerindedir. Babası Kazasker Moralızade Hamid Efendi², annesi Hatice Hanımdır.³ Mevlevi bir aileye mensup olan Leyla Hanım'ın şairliğinde hocası ve dayısı olan Keçecizade İzzet Molla'nın tesiri büyüktür.⁴

Şiirinde açık sözlü olan, zekiliği ve hazır cevaplılığı ile tanınan Leyla Hanım, babasının vefatından sonra bir hayli sıkıntı çekmiştir. Şiirlerinde devlet büyüklerine halini arz etmiş, yardım istemiştir. Şiirlerinin güzelliği sebebiyle bülbüle benzetilen⁵ Leyla Hanım 1848 yılında vefat etmiş, Galata Mevlevihanesi haziresine defnedilmiştir.⁶

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı, bzgl.betul@gmail.com

² Fatin Davud, *Tezkire-i Fatin (Hatimetü'l – Eş'ar)* (haz. Ömer Çiftçi), Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 366

³ Mehmet Arslan, *Leyla Hanım Divanı*, Kitabevi, İstanbul 2003, s. 22

⁴ Arslan, a.g.e., s.40

⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul, C. IV

⁶ Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili*, Ankara, 2001, C. II S. 895

Divanında dünyevi ifadelerin yanında dini ifadeleri içeren şiirleri de vardır. Divanı altı Kaside, üç Murabba, beş Muhammes, on üç Tahmis, iki Müseddes, üç Tesdis, bir Tesbi', bir Müsemmen, iki Tesmin, sekiz Terki-i bend, bir Terci-i bend, elli beş Tarih, yüz yirmi iki Gazel, beş Müstezad, yirmi bir Şarkı, beş Lugaz, yirmi üç Ruba'i, yedi kıt'a, dört Müfred olmak üzere 2354 beyitten oluşmaktadır.⁷ Çalışmada dergâhın çeşitli kullanımları örnek beyitler üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Dergâh, kapı, eşik, kapı yeri anlamlarına gelir.⁸ Tasavvufi olarak da tarikat ehlinin toplandığı, dervişlerin oturdukları, hizmet ettikleri yerdir, tekke de denir.⁹

Osmanlı döneminde dergâhlar bazen şeyhlerin, bazen de devletin istediği noktalarda kurulmuştur.¹⁰ Dergâhlar, ibadet yeri olmanın yanında; okul, yardımlaşma yeri, misafirhane, hastane işlevi de görmüştür.¹¹ Şiirin ve musikinin mekânlarından olan dergâh, sanat merkezi olarak da hizmet etmiştir.

Leyla Hanım Divanı'nda adından sıkça söz edilen Mevlevi dergâhları on bölümden oluşur. Bunlar: Semahane, türbe, çilehane, hücreler, selamlık, harem, mutfak, kahvehane ocağı, kafes ve matrabdır.

Leyla Hanım Divanı'nda Tasavvufi Bir Unsur Olarak Dergâh

Divan şiirinde sevgilinin köyü, padişahın sarayı, şeyhin tekkesi anlamlarında kullanılan dergâh, bazen mecaz bazen gerçek anlamdadır. Leyla Hanım divanında 39 yerde geçen dergâhın 5 farklı kullanımı söz konusudur. Bunlardan dördü; kapı, eşik, huzur anlamlarında beşincisi ise terimsel anlamda kullanılmıştır.

1.Allah'ın Dergâhı

Varılacak bir eşik, gidilecek bir kapı arayanların bulacağı en merhametli yer; şüphesiz Allah'ın dergâhıdır. Leyla Hanım'a göre affin ve lütfun kaynağı oradadır. Ayet¹² ve hadislerde¹³ de bu yönde ifadeler oldukça fazladır. Allah'ın rahmet kapısı derdini ve hatasını dile getirenin istediğine kavuşacağı en kudretli dergâhtır.

Geşt itmedeyim 'âlemi pejmürde-kıyafet

Yok varmağa dergâhına ta'at u 'ibadet

Mu'tadım olup şubh u mesa fisk u kabahat

Dil mu'terif-i cürm ü küsur oldı Hudaya

(Mr.:2/2)

"Dergâhına gelebilmem için itaat ve ibadetim yok, perişan bir halde âlemi dolaşmaktayım. Sabah ve akşam günah ve hatalar arasındayım. Gönül günah ve hatalarımın itirafçısıdır." diyerek Rabbinden af dileyen Leyla Hanım hatasını itiraf etmeyi affına vesile kılmayı amaçlamıştır. Gönülünün perişanlığının dış görünüşüne de yansıdığını, adeta Mecnun gibi arayış içinde olduğunu anlatmaktadır.

⁷ Arslan, a.g.e., s. 85

⁸ Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türki*, s. 606

⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap, İstanbul 2015, s. 27-28

¹⁰ Ömer Lütfi Barkan, 'Kolonizatör Türk Dervişleri', Vakıflar Dergisi, sayı: II, Ankara, 1942, sf. 279-304.

¹¹ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh, İstanbul, 2015, s. 144

¹² Bknz.: Nisa: 4/106

¹³ Bknz.: Buhârî, Daavât 2

Kâinatta her şey düzen ve ahengin bir parçasıdır. İnsanın dışındaki mahlukat irade sahibi olmadıkları için hatadan uzaktır. Tevbe gibi hatada insana mahsustur. İlahi dergâha sığınan insan, hatasını kabul ederek bağışlanma yolunda ilk adımı atmış olur. İnsanlar arasında günahını dile getirmek hatayı katlarken, en yüce kapıda affedilmenin sebebidir. Gönlünün sultanı olan Rabbine yönelen insan, af dilediği müddetçe o büyük kapıdan geri çevrilmeyecektir.

Dervişlerin gönüllerini eğittiği mekân olan dergâh¹⁴, insanın dünyevi telaşlardan arınıp Rabbine yöneldiği ve huzur bulduğu mekânlardandır. Leyla Hanım divanında mecazi anlamda kullandığı dergâh ifadesiyle, duasını yönelttiği dergâhın sahibine seslenmektedir. Bu dergâha az sözle de ulaşmanın mümkün olduğunu görmekteyiz:

Kul du'a-yı devletin Leyla yeter çok söz yeter

Bu du'amı eyle dergâhında ya Rab müstecab

(K.2/23)

2. Peygamberimiz'in (sav) Dergâhı

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz (sav), Allah'ın sevgilisidir. Gönderilen peygamberlerin sonuncusu ve ümmetinin dünyada ve ahirette övünç kaynağıdır. Adını anarak dünyada huzur ve ahirette şefaate bulmayı ümit eden divan şairleri de şiirlerinde Peygamberimiz'e (sav) yer vermişlerdir¹⁵. Edebiyatımızda duyulan sevginin yansıması olarak na't, miraciye, mevlit, gibi müstakil türler de kaleme alınmıştır.¹⁶

Şaire göre en yüce sultan olan peygamberimiz (sav)'in ravzası da varılacak dergâhların en yücesidir. Nur ile dolu olan bu dergâhın tozu bile derde deva olmaktadır. Bağışlanmak için peygamberimiz (sav)'in şefaati dilemek cennete gitme arzusunda olanlar için paha biçilemezdir. Dünyada ki makamı için "cennet bahçesi" adı kullanılan Peygamberimiz (sav) de diğer peygamberler gibi ümmetinin dünya ve ahiret huzurunu sağlamak ile vazifelendirilmiştir.

Sen ol sultan-ı a'zamsın ki ravzan nur ile memnu

Gubar-ı dergahin bir kerre çeksem dideme ya hu

Hevası cism ü cana ruh-bahşa haki 'anber-bu

Fezası dil-güşa ab-ı hayat-efza güli hoş-bu

Değil mi cennetü'l-me'va Medine ya Resulallah

(Th.:1/6)

Divan şiirinde sevgilinin köyünün toprağı, ayağının tozu; aşığın bütün derdine deva olmasıyla bilinir. Aşığın gözüne sürme diye çektiği toz, bu suretle hem güzellik hem şifa kaynağı olur.¹⁷ Bir peygamber aşığı olan Leyla Hanım, Peygamberimiz (sav)'in Cennet Bahçesi olarak adlandırılan dergâhını; anber ve gül kokulu, cana ruh bahşeden güzellikteki Me'va Cenneti olarak tasvir ediyor.

Ümmet olma arzusu şiirine de taşıyan Leyla Hanım, resul-ümmet ilişkisinin şah-kul ilişkisine benzetir. Dünyalık arzularını talep edeceği cömert bir makam olarak da peygamberimiz (sav)'in ihsan dergâhına yönelmiştir. Çünkü Habibullah adıyla da anılan peygamberimiz (sav) "esen rüzgardan bile cömert" olmasıyla tanınır.¹⁸

¹⁴ Mustafa Kara, "Tekke ,DİA,C.40,s.370

¹⁵ Cemal Kurnaz, *Dini Edebiyatta Türler*, Divan Edebiyatı Yazıları, Ankara, 1997, s. 278.

¹⁶ Mahmut Kaplan, "Divan Şiirinde Hazret-i Muhammed", Köprü Dergisi, Sayı:74, İstanbul, Bahar 2001

¹⁷ Cemal Kurnaz, *Hayali Bey Divanının Tahlili*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2012, s. 192

¹⁸ Bknz.: Müslim, Fezâil:48

*Kulun Leyla'ya şahım var iken dergâhı ihsanın
Varup ben kangı şaha yalvarayım ya rasulallah
(G.:105/5)*

3.Al-i 'Aba'nın Dergâhı

Peygamberimiz (sav), Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den müteşekkil olduğu kabul edilen Al-i 'Aba Peygamberimiz'in abası altına alarak kendilerine dua ettiği küçük gruptur.¹⁹ Al-i 'Aba tabiri Leyla Hanım divanında sık sık karşımıza çıkmaktadır. Ehl-i Beyt'e büyük sevgi duyan şair, divanında onlara bağlılığını her fırsatta ifade etmektedir. Divanda iki adet Al-i 'Aba Mersiyesi bulunmaktadır. Şair Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için; Hz. Fatıma'nın iki gözünün ışığı ve Hüdâ'nın arşının süsü ifadelerini kullanmaktadır.²⁰

Divanda Al-i 'Aba'nın dergâhı ifadesi bir kez kullanılmıştır. Leyla Hanım için Ehl-i Beyt'in sevgisi o kadar önemlidir ki, cehennemden kurtuluş vesilesi kabul edilmiştir. Ahiret gününde onlarla birlikte olmayı, adeta gölgelerine sığınmayı arzulayan Leyla Hanım, bu şekilde Allah'ın rahmetinden nasiplenmeyi dilemektedir. Peygamberimizin (sav) bağışlanmaları için hırkasının altına aldığı bu güzel insanların sevgisi, dün olduğu gibi bugün de sevenlerinin bağışlanma kapısıdır. Onları seven onların yolunu takip eden insanlar, dergâhlarının kapısından ayrılmayan dervişlere benzetilmiştir.

*Ne kadar mücrim isek al-i 'aba'nın kuluyuz
Anların dergehidir ba'is-i emniyetimiz
(G.42/6)*

4. Devletin Dergâhı

Bazı İslâm devletlerinde hükümdar kapısı veya padişah sarayı anlamında dergâh kelimesi kullanılmıştır. İkinci Mahmut ve Sultan Abdülmecid dönemlerinde yaşamış olan Leylâ Hanım'ın şiirlerinden onun saray çevresiyle olan yakınlığı anlaşılmaktadır. Babasının vefatından sonra geçim sıkıntısı çeken Leyla Hanım II. Mahmud ve Esmâ Sultan için durumunu anlatarak ondan yardım dilemektedir. 1840'ta kendisine 150 kuruş maaş bağlanan Leylâ Hanım saraya sunduğu sonraki manzumelerinde ise teşekkür etmiştir. Bunun yanında hükümdarın kızlarının doğumu, Fatma ve Münîre sultanların düğünleri, Şehzade Abdülmecid ve Abdülaziz'in sünnetleri için tarih düşürmüştür. II. Mahmud'un kızı Atıyye Sultan'ın doğumu münasebetiyle söylediği tarih manzumesi aracılığıyla, sürgünde bulunan dayısı İzzet Molla'nın affını istemiştir. Bunun yanında çeşitli paşalara da övgü maksadıyla şiirler yazmıştır.²¹

Leyla Hanım Divanı'nda on iki yerde devlet büyükleri kastedilerek dergâh ifadesi kullanılmıştır.²² Her vatandaş gibi kendi devletini üstün gören şair; Hüsrev'in bile bu saltanatı görseydi, hiç düşünmeden bağlanacağını ifade etmiştir. Ona göre bu dergâha kul olmak bile izzettir.

*Bir kul oğlı olmağa görse bu şan u şevketi
Şüphesiz dergâhına Hüsrev iderdi intisap
(K.2/7)*

¹⁹ Süleyman Uludağ, "Âl-İ Abâ", *DİA*, C.2, s.306-307

²⁰ Bknz.: Tb.:1/11

²¹ İsmail Ünver, "Leyla Hanım" *DİA*, C.27, s.157

²² Bknz: K.2/7,3/9,5/11,5/29, Tc.1/37-41-43, T.4/4,8/3,11/12,21/2,24/5,25/2, Mz.1/5

Sultan Abdulmecid'e sunduğu bir Ramazaniyye'de şair, fetih ve yardımın sarayın bekçisi olduğunu dile getirir. Hem dua hem de övgü maksadını taşıyan bu sözlerle sultandan yardım talep ettiği anlaşılmaktadır.

Feth u nusretdir kapucıbaşısı dergâhının

Pas-ban-ı asitan-ı şevketi baht-ı cüvan

(K.3/9)

Mehmet Ali Paşa'ya yazdığı kasidede, onun Hicaz Fatih'i olduğunu vurguluyor. Onun ihsanının vezirlere kaynaklık ettiğini ve bu dergâhta cihan bilginlerinin ağırlandığını haber veriyor. Osmanlı Devleti'nde ilim sahiplerine verilen önemi hatırlatıyor ve çektiği sıkıntılar sebebiyle Mehmet Ali Paşa'dan yardım istiyor.

Dergehi çünkü melaz-ı 'ulema-yı a'lam

Bab'ı ihsanı medar-ı vüzerâ-yı zi-şan

(K.5/11)

Leyla Hanım'ın Esmâ Sultan için kaleme aldığı satırlarda da dergâh ifadesi görülmektedir. Yazdığı övgü dolu sözlerle teşekkür eden şairin; çektiği sıkıntılardan kurtulup, rahata kavuştuğu anlaşılmaktadır. Esmâ Sultan'ın merhametiyle meşhur olduğunu söylemiştir. Osmanlı toplumunda Valide sultanların cömert ve merhametli olduklarını vakfiyelerde de görmek mümkündür.

Asuman –menzileta dad-gera çare-resa

Ey ki dergâhı olan lutf u himemle meşhur

(Tc.1/37)

5. Mevlana'nın Dergâhı

Mevlevilik'in kurucusu olan ve yüzyıllar boyunca tesiri Mesnevi ile devam eden Mevlana, Leyla Hanım Divanı'nda defalarca zikredilmiştir. Şiirlerinde Mevlevi bir şair olan Şeyh Galip etkisi görülmektedir. Mevlevi bir ailede yetişen, kendisi de Mevlevi olan şair, Galata Mevlevihanesi haziresine defnedilmiştir. Kabri gibi gönlü de daima Mevlevilik ve Mevlana ile olmuştur.

Kalp ve ruh eğitiminin merkezi olarak genelde dergâh, özelde Mevlevi dergâhları toplumsal huzurun ve güvenin tesirinde asırlar boyunca etkili olmuştur. Bu yapılar kimi zaman sınır boylarında güvenliği tesis etmiş, kimi zaman toplumun fakir ve çaresiz kimselerini gözetmiştir.²³

Gel seninle gidelim Dergeh-i Mevlana'ya

Orada haddin ise söz açagör da'vaya

Hırs ile aldın elimde komadın sermaye

Sana kan yutdururum başlasam ah u vava

Hiç 'ar itme misin Hak'dan a bi-'ar felek

Sen ne virdin ki ne istersin a gaddar felek

(M.2/7)

²³ Ömer Lütfi Barkan, 'Kolonizatör Türk Dervişleri', Vakıflar Dergisi, sayı: II, Ankara, 1942, s. 279-304

Neredeyse bütün divan şairlerinde görülen felekten şikâyet, Leyla Hanım divanında da karşımıza çıkmaktadır. Oldukça sıkıntılı bir hayat yaşayan şair, şiirinde feleği azarlamış ve adeta Mevlana'ya şikâyet etmiştir. Mevlevi dergâhına girdiğinde dünyevi sıkıntılarını unutan Leyla Hanım, huzurun yolunu işaret etmektedir.

Leyla Hanım'ın şairliğinde ve yetişmesinde önemli katkıları olan Keçecizade İzzet Molla, divanda övgülerle anılmıştır. Vefatından sonra dayısı için yazdığı mersiyede, Mevlana'nın ona şefaet etmesini istemiştir. Mevlevi olan Keçecizade'nin dergâha olan hizmetlerini hayırla yâd etmiştir. Şair dergâhlarda yapılan bütün işlerde gönüllülüğün esas olduğunu hatırlatmıştır.²⁴

Mahşerde ya Rab Hazreti Monla ola şefi'

Eylerdi zira dergeh-i hünkara hidmet ah

(Tb.4/26)

Dergâhlar bazı dönemlerde ruh ve sinir hastalıklarının tedavi edildiği mekânlar olarak da hizmet etmiştir. Bunun yanında gönlü hasta olan âşık, burada tasavvufi terbiye ve dergâhın kendine özgü usulleri arasında derdine derman bulur.²⁵ Mevlevi dergâhlarında geleneğin taşıyıcısı olan tekke musikisi ile ruhu dinlenen, ney sesinin tınıları arasında tefekkür eden derviş bütün dertlerinden kurtulur. Zahirde Mevlana'nın, batında ise Rabbi'nin huzurunda sıkıntılarını dile getirir.

Her ne derdin varsa Leyla dergeh'i Monla'ya gel

Haste-i 'aşka bulunmaz ney gibi ehl-i nefes

(G.45/5)

Yaşadığı sıkıntılardan dolayı Mevlana hatırına, Halvetiler serveri dediği Sünbül Sinan'dan yardım isteyen Leyla Hanım, çaresiz kaldığını dile getiriyor. Gönül sultanlarının birbirlerinden haberdar olduklarını²⁶ bilen şair, iki sultandan birden yardım istiyor. Dergâhlarda nice dertli ve hasta kişinin deva bulduğunu bir kez daha hatırlatıyor.

Mazhar itmek lütfuna iş mi 'abd-i ahkarı

Himmetin ihya ider Leyla gibi bin kem-teri

Sünbül-i bağ-ı hakikat Halvetiler serveri

Kıl meded bi-çareyim ya Hazreti Sünbül Sinan

(Ş.5/5)

SONUÇ

On dokuzuncu yüzyıl divan şairlerinden Leyla Hanım, divan sahibi az sayıda kadın şairlerden biridir. Şiirleri birçok kişi tarafından takdir görmüştür. Mevlevi bir ailede yetişen Leyla Hanım Mevlevi divan şairlerindedir. Şiirlerinde Mevlevi seleflerinden Şeyh Galib tesiri görülmektedir. Şiirlerinde Mevlana'dan sık sık bahsetmektedir.

Türk-İslam kültürü içinde yetişen bütün divan şairlerinde olduğu gibi Leyla Hanım Divanı'nda da yer yer dini-tasavvufi unsurlara rastlamak kaçınılmazdır. Çalışmada unsurlardan biri olan dergâh kelimesi incelendi Divanda aynı anlama gelen tekke, zaviye, hankah, asitan

²⁴ Mustafa Kara, "Tekke", *DİA*, C.40, s.370

²⁵ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh, İstanbul, 2015 s.138

²⁶ Ehl-i dildir diyemem sinesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insaf değil (Nef'i)

ifadeleri araştırmaya dahil edilmemiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla divanda ‘dergâh’ ifadesinin 39 yerde geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Divan içerisinde dergâh kelimesinin kullanım şekillerinin farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda huzur, makam, kapı, saray, tekke gibi anlamlarda kullanılan dergâh ifadesi ile; 5 farklı anlam kastedildiği tespit edilmiştir. Bunlar, sırasıyla Allah’ın dergâhı, Peygamberimiz’in (sav) dergâhı, Ali ‘Aba’nın dergâhı, Devlet’in dergâhı ve Mevlana’nın dergâhı kullanımları şeklindedir. Örnekler eşliğinde konu anlatılmaya çalışılmıştır. Divan şiirinin hayranlık uyandıran eserlerinden olan Leyla Hanım Divanı, üzerinde daha detaylı çalışmalar yapılması gereken bir hazinedir.

KAYNAKÇA

ABBASOĞULLARI, G. (2013). *Leyla Hanım Divanı’nın Dini Ve Tasavvufî Açından Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ABBASOĞULLARI, G. (2014). Leyla Hanım’ın Hayatı Ve Divanı’nda Sevgiliye Yapılan Umûmî Hitaplar. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2).

AKKUŞ, M. (1993). *Nef’i Divanı*, Ankara: Akçağ.

AKÜN, Ö. F. (2014). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: İsam.

ARSLAN, M. (Haz.) (2002). *Şeref Hanım Divanı*. İstanbul: Kitabevi.

ARSLAN, M. (Haz.) (2003). *Leyla Hanım Divanı*. İstanbul: Kitabevi.

BANARLI, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c.1, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

BARKAN, Ö. L. (1974). Kolonizatör Türk Dervişleri. *Vakıflar Dergisi*, 2, s. 297-304

BİLGİN, A. (2014). Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı, *İlmi Araştırmalar*, 0 (1), 61-82.

BİLİR, J. (2009) *Kadın Divan Şairlerinden Mihrî Hâtun, Leyla Hanım Ve Şeref Hanım Divanları’nda Sosyal Hayat*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya.

CEYLAN, Ö. (2000) *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kitabevi.

ÇULHAOĞLU, F. G. (2009) *Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leyla Hanım*. Doktora Tezi. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Edebiyatı Bölümü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Ankara.

DİLÇİN, C. (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK.

GÖLPINARLI, A. (2015) *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılap.

GÜVEN, G. (2011). *Ali Nihad Tarlan’dan Divan Şiiri Dersleri*. İstanbul: TEV.

HORATA, O. (1999). Mevlana ve Divan Şairleri, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16.

İPEKTEN, H. (1988). *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

İSEN, M. (Haz.). (1990). *LATİFİ Tezkiret’üŞ-Şuara*, Ankara: Akçağ.

KARA, M. (2011) Tekke. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c.40, s.368-370). İstanbul: TDV.

- KARA, M. (2015). *Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul: Dergâh.
- KEMİKLİ, B. (2000). *Sun 'ullah-ı Gaybi Divanı İnceleme- Metin*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- KEMİKLİ, B. (2004). *Dost İlinden Gelen Ses*. İstanbul: Kitabevi.
- KILIÇ, M. E. (2011). *Sufî ve Şiir*. İstanbul: İnsan.
- KÖPRÜLÜ, F. (2014). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa.
- KURNAZ, C. (2012). *Hayali Bey Divanının Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- KÜLEKÇİ, N. (2013). *Edebi Sanatlar*. Ankara: Akçağ.
- LEVEND, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Enderun.
- LEVEND, A. S. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Mehmed Süreyyâ. (1996). *Sicill-i Osmânî* içinde (c.4, s.93). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- ONAY, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- ÖNKAŞ, N. A. (2016). *Klasik Türk Edebiyatında Mevlevilik Kültürü ve Mevlevi Şairler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- ÖZCAN, A. (1994), Dergâh-ı Ali. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c.9, s.175). İstanbul: TDV.
- Şemseddin Sami. (2013). *Kamus-i Türki*. İstanbul: Kapı.
- ŞENTÜRK, A. A. (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*. c.1 İstanbul: OSEDAM.
- Tahir'ül Mevlevi (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun.
- TARLAN, A. N. (2004). *Şeyhi Divanı'nı Tetkik*. Ankara: Akçağ.
- TOLASA, H. (2001). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ.
- TOPAL, M. D. (2013). *Leyla Hanım Dîvanında Dini-Tasavvufî Unsurlar*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.
- TUMAN, M. N. (2001) *Tuhfe-i Naili*. c. 1-2. Ankara: Bizim Büro.
- ULUDAĞ, S. (1995) *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı.
- ULUDAĞ, S. (1989) Ali 'Aba. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 2, s.306-307). İstanbul: TDV.
- ÜNVER, İ. (2003). Leylâ Hanım. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c.27, s. 157). İstanbul: TDV.
- YILMAZ, O. (2012). *16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî Ve Şerh-i Gülistân'ı*. İstanbul: Çamlıca.